

сотрудников органов внутренних дел: Материалы республиканской научно-практической конференции. Уфа, 1996. 4. Э. Ферри, Уголовная социология. СПб., 1999. Т.2. 5. Казак Б.Б. Уголовно-исполнительная система в механизме обеспечения внутренней безопасности общества: Монография. Рязань, 2000.

Надійшла до редакції 15.02.02

О.В. Джафарова

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ У ПРОЦЕСІ ВЗАЄМОДІЇ МІЛІЦІЇ ТА НАСЕЛЕННЯ

Залучення населення до охорони громадського порядку та профілактики правопорушень є одним з пріоритетних шляхів протидії злочинності, зменшення масштабів її розповсюдження, покращення криміногенної обстановки.

Останнім часом набули чинності законодавчі та інші нормативно-правові акти, що стосуються участі населення в боротьбі зі злочинністю та іншими протиправними проявами, головним серед яких є Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» від 22 червня 2000 р.

Цей документ визначає повноваження органів державної влади, у тому числі й органів внутрішніх справ, щодо залучення населення до протидії протиправним вчинкам, організації взаємодії між ними, порядку здійснення нагляду і контролю за діяльністю громадських формувань тощо. Закон визначає статус і роль громадських формувань, що виконують завдання у сфері охорони громадського порядку, механізм їх створення та реєстрації, форми й методи роботи таких формувань, регулює питання набуття членства в них, встановлює обов'язки і права членів цих об'єднань та інше.

Ідея залучення громадян до охорони громадського порядку не є новою. Звернемося до історії.

Історія створення перших народних дружин сягає початку ХХ ст. Ще в 1918–1922 рр. з ініціативи самих громадян у великих промислових містах почали формуватися групи надання допомоги міліції з охорони громадського порядку. Вони мали різні найменування, наприклад, в Україні своєрідною формою допомоги міліції з боку громадськості була організація «Вільне козацтво», в Сибіру – «Дружини сириння міліції», в Петрограді – «Комісія громадської допомоги» і т.д.

17 жовтня 1918 р. гетьман Скоропадський затвердив постанову про організацію добровільних дружин, які створювались для підтримки законності та порядку. Ці дружини формувались у містах представниками державної влади на місцях (міськими отаманами, губернськими та повітовими старостами) спільно з місцевими громадськими організаціями. У кожному місті дружину очолював окремий начальник, якого призначав гетьман. Начальник добровільної дружини був старшим начальником усіх добровільних установ і частин у межах отаманства або міста і керував їх формуванням та діяльністю. Кожна дружина мала постійний склад і добровольців. Постійний склад поділявся на інструкторів, обраних із певних старшин, і мисливців, дослідчених у військовій справі. До обов'язків постійного складу дружини входили вибір добровольців, а також загальне керівництво і командування частинами дружин.

ни. Добровольцями у дружину приймалися особи, які бажали підтримувати законність і порядок у державі [1].

В середині 20-х рр. рух громадян з охорони правопорядку починає упорядковуватися. При місцевих радах почали діяти адміністративні комісії, до складу яких входили громадяни, котрі виявили бажання допомагати в роботі органам міліції. Ці комісії перевіряли і контролювали роботу місцевих органів міліції, сприяли забезпеченню громадського порядку.

У 1926 р. адміністративні комісії в ряді місьць отримали нову назву: «Комісія громадського порядку» (КГП). Розширилися їхні права. У ці ж роки в багатьох містах були створені робочі дружини, ударні бригади, загони або ініціативні групи по боротьбі з хуліганством. Члени цих формувань спеціально навчалися міліцейській справі.

У 1928 р. з ініціативи робітників промислових центрів виникли добровільні товариства сприяння міліції. Це була перша і єдина форма масової участі населення в охороні громадського порядку. Добровільні товариства відправлялись до місцевих органів влади і діяли спільно з апаратом НКВС.

До січня 1930 р. РНК РСФСР ухвалила постанову «Про товариства сприяння органам міліції і карного розшуку», де вперше було введено ряд правових норм щодо питань організації і діяльності добровільних товариств сприяння міліції. Зокрема, в ній чітко визначалося питання про членство, порядок вступу в товариство, завдання, що стояли перед ними.

Члени товариства при виконанні своїх обов'язків користувались правами посадових осіб, мали посвідчення і носили нагрудні знаки. В окремих випадках членам цього товариства органи міліції і карного розшуку видавали зброю, яка підлягала здачі по закінченні операції. Бійцям надавалося також право складати протоколи про порушення обов'язкових постанов місцевих Рад.

Практика роботи зі сприяння органам міліції і карного розшуку показала, що добровільні товариства мають серйозну силу, здатні надати значну допомогу в охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю. В багатьох випадках ці товариства були резервом для поповнення міліції, гарними, перевіреними і досить підготовленими кадрами.

У зв'язку з посиленням централізації в керівництві органами охорони громадського порядку було визнано необхідним наблизити діяльність товариств до конкретної практичної роботи міліції, організації їх безпосередньо при органах внутрішніх справ.

РНК РСФСР постановою від 29 квітня 1932 р. запропонувала раднаркомам автономних республік, країв і обласним виконкомам реорганізувати товариства сприяння міліції і карного розшуку в бригади сприяння міліції (БСМ) і підпорядкувала їх останній.

В період Великої Вітчизняної війни бригади сприяння міліції в сільській місцевості прифронтових районів і на території, звільненій від німецько-фашистської окупації, були реорганізовані в групи охорони громадського порядку (ГОП). Метою створення ГОП була боротьба зі шпигунами, диверсантами в населених пунктах, прилеглих до залізничних ліній, водних шляхів,

шосейних і ґрунтових доріг. Групи охорони отримали більше самостійності в роботі і прав у порівнянні з бригадами сприяння міліції.

Під керівництвом органів державної безпеки і НКВС вони зуміли забезпечити належний порядок в населених пунктах у найбільш напружений і відповідальний період – у роки Великої Вітчизняної війни. Після закінчення війни у квітні 1946 р. ГОГП були розформовані, а їх члени влилися в бригади сприяння міліції. У цей же час було визначено новий порядок організації БСМ, відповідно до якого все керівництво діяльністю бригад зосереджувалося на нижньому рівні органів міліції. Потрібно зазначити, що БСМ як форма залучення громадян до охорони правопорядку проіснувала до кінця 50-х років.

У кінці 1958 р. колективи ряду перелових підприємств Ленінграда першими в країні створили добровільні народні дружини з охорони громадського порядку. Нова ідея розповсюдилась і на інші великі промислові центри. Спираючись на цей досвід, ЦК КПРС і Рада Міністрів СРСР 2 березня 1959 р. ухвалили постанову «Про участь трудящих в охороні громадського порядку в країні». Вона була основним політичним і юридичним документом, яка визначала завдання, повноваження і форми організації ДНД аж до середини 70-х років. Незабаром в союзних республіках було прийнято відповідні положення.

Протягом 60-х років ДНД набувають масового характеру. Так, наприклад, в 1971 р. в країні нараховувалося їх близько 173 тис., що об'єднували майже 7 мільйонів чоловік. В ці роки добровільні народні дружини значною мірою доповнювали роботу органів міліції, підвищували її ефективність у справі боротьби зі злочинами і правопорушеннями. За активну участь в охороні громадського порядку передбачалося заохочення дружинників – оголошення відячності, вручення почесної грамоти, занесення на Дошку пошани, нагородження грошовими преміями і цінними подарунками. Адміністраціям підприємств і установ було дозволено надавати членам ДНД додаткові оплачувані відпустки терміном до трьох діб на рік [2].

У цей час дружини починають поділятися на територіальні і спеціалізовані. Перші значайно комплектувалися з представників колективу підприємства або установи і обслуговували певну територію. Основна форма їх діяльності – охорона громадського порядку на місцях. Другі вели боротьбу головним чином з окремими видами правопорушень і спеціалізувалися по лінії ДАІ, КР і т. д. До спеціалізованих дружин відносилися і оперативні загони, зокрема, комсомольські оперативні загони.

20 травня 1974 р. вийшла постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про подальше вдосконалення діяльності добровільних народних дружин з охорони громадського порядку» і указ Президії Верховної Ради СРСР «Про основні обов'язки і права добровільних народних дружин з охорони громадського порядку», які створили нову нормативно-правову базу діяльності ДНД.

Відповідно до цього Рада Міністрів РСФСР постановою від 19 липня 1974 р. затвердила нове положення про добровільні народні дружини.

Спираючись на вказані документи, основні зусилля дружинники зосереджували на підтримці громадського порядку, припиненні актів хуліганства, пляц-

тва та інших антигромадських виявів, боротьбі з розкраданням власності і правопорушеннями неповнолітніх [3].

Документи 1974 р. розширювали і систему заходів заохочення дружинників. Був заснований нагрудний знак «Відмінний дружинник». Крім того, надавалося переважне право на отримання житлової площі, а також пільги на путівки в санаторій або в будинок відпочинку.

За особині заслуги у виконанні свого громадського обов'язку і виявленні при цьому мужність і героїзм народні дружинники представлялися до державних нагород.

На жаль, політичні і соціально-економічні зміни, організаційна плутанина відносно громадських організацій з охорони правопорядку, призвели до того, що ДНД перестали існувати, хоча окремі, розрізнені загони подекуди збереглися у вигляді формувань позаштатних співробітників міліції.

Однак органи державної влади, МВС прийшли до розуміння того, що без участі громадян, без підтримки громадськості приборкувати злочинність на вулицях міст і сіл неможливо.

З цією метою за ініціативою МВС України 22 червня 2000 р. Верховною Радою було прийнято Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону». Цей закон передбачає практичні заходи щодо широкого залучення населення до охорони громадського порядку. В районних відділах внутрішніх справ призначені конкретні працівники, які відповідальні за цей напрямок роботи і взаємодіють з місцевими державними органами влади, трудовими колективами, громадськістю.

За участю громадськості в місті Харкові та районах області систематично проводяться цільові заходи з попередження правопорушень у житловому секторі, на ринках та в інших громадських місцях.

За минулий період поточного року за участю сил громадськості розкрито 2360 злочинів та затримано понад 6 тис. правопорушників.

Яскравим прикладом участі громадських формувань у сприянні міліції в профілактиці правопорушень та розкритті злочинів стало затримання організованої злочинної групи у Зміїнському районі Харківській області.

Схоже, що з ініціативи населення у нас відроджуються добровільні народні дружини (ДНД). Активісти недавно створеного в Херсоні міського об'єднання з охорони громадського порядку і державного кордону в складі 145 чоловік разом зі співробітниками правоохоронних органів вже патрулюють в районі морського порту. У перспективі добровільні загони планують взяти під контроль школи і дитячі дошкільні заклади.

Успішність вирішення завдань, пов'язаних із залученням населення до охорони громадського порядку та профілактики правопорушень, значною мірою залежить від ефективності організації роботи органів внутрішніх справ у даному напрямку, а також активності самого населення.

Список літератури: Кравченко Ю.Ф. Міліція України. К., 2000. 2. Сергєєв А.В., Соколов Н.В. Добровільна народна дружина по охороні общественного порядку. М., 1971. 3. Борисевков А.Г., Кричер В.И. Руководство народными дружинами. М., 1971.

Надійшло доредколлеж 15.02.02